

Pilch, Pavel

Zpráva z konference Aesthetics of Resistance: Partisan Art and Feminist Partisan cultural practice in Yugoslavia and Carinthia

Opera Slavica. 2024, vol. 34, iss. 1, pp. 148-152

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/OS2024-1-14>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80563>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20240913

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

About the author

Renata Buchtová

Masaryk University, Faculty of Arts, Department of Slavonic Studies, Brno, Czechia

buchtova.renata@mail.muni.cz

<https://orcid.org/0000-0002-2866-8884>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.

<https://doi.org/10.5817/OS2024-1-14>

Zpráva z konference Aesthetics of Resistance. Partisan Art and Feminist Partisan Cultural Practice in Yugoslavia and Carinthia

V korutanském Klagenfurtu se ve dnech 26.–28. října 2023 konala multidisciplinární konference zasvěcená dějinám jugoslávského, respektive korutanského antifašistického hnutí za 2. světové války se zvláštním akcentem na úlohu žen. Událost přilákala na tři desítky literárních vědců, lingvistů, kulturologů, historiků, ale též umělců, jejichž výstupy byly inkorporovány do programu konference, čímž byla zajímavým způsobem rozšířena její diskusní platforma.

Konference se konala na půdě Klagenfurtské univerzity (Alpen-Adria-Universität Klagenfurt, Univerza v Celovcu), konkrétně pod patronací místního slavistického pracoviště (Institut für Slawistik, Institut za slavistiko), Muzea partyzánského odboje Peršman (Muzej/Museum Peršman), WerkStadtMuseum Klagenfurt, kde se odehrávala část uměleckého programu, a za finanční podpory FWF Österreichischer Wissenschaftsfonds.

Program otevřela 26. 10. večerní vernisáž výstav *Lessons on Defense* uměleckého sdružení Kurs z Bělehradu, jež představilo svůj dlouholetý umělecký výzkum na poli propagačních tiskovin partyzánského hnutí, a doplněna byla malou výstavou pohlednic *Jelka* výtvarnice Dany Rausch, jež se soustředila na moderní ztvárnění ženských témat v kontextu partyzánského odboje, přičemž si tyto pohlednice mohli návštěvníci výstavy také odnést. Úvodní večer zakončila společná večeře uvařená podle „receptů“ partyzánské kuchyně.

Pracovní program konference byl zahájen v pátek 27. 10. Účastníky přivítala vedoucí slavistiky Cristina Beretta spolu s dalšími organizátory, slavistkou a spisovatelkou Elenou Messner a ředitelem muzea v Peršmanu Markusem Gönitzerem. Plenární přednášky zastřešovalo téma „ženský odpor“. První mluvčí, nezávislá vídeňská badatelka Barbara Weisinger, ve své přednášce nazvané *Gendering Armed Resistance: Women Partisans in the Yugoslav National Liberation Army* představila argumenty pro tezi, podle níž se ženy aktivně zapojovaly do partyzánských bojů i jako bojovnice se zbraní v ruce zejména z důvodu naprosté dehumanizace obyvatel okupovaných území ze strany okupačních vojsk i domácích vlastizrádců, což, jak doložila na bohatém archivním materiálu, vedlo k tomu, že ženy opouštěly své domovy, často i rodiny, a překračovaly tak nepsané pravidlo, že „bojují výhradně muži“. Podobný pohled na úlohu a motivace žen v antifašistickém odboji představila i Janine Schemmer z domácí univerzity, jež se zaměřila na partyzánské boje ve Furlansku v příspěvku *Noi donne antifasciste friulane – Women of the Resistenza and the Battle for Emancipation*. Plenární blok završila Brigita Malenica z památníku v Bergen-Belsenu s příspěvkem *Unsichtbare Seiten des Widerstands: Jüdische Partisaninnen in der transnationalen Erinnerungskultur*, v němž se věnovala roli partyzánek a odbojářek židovského původu, jež odmítly slepě přihlížet genocidě vlastního národa.

Další bloky byly tematicky rozděleny zpravidla podle média či tématu, jemuž se příspěvky věnovaly. Na plenární přednášky tak navázala sekce věnovaná časopisům, grafice a žurnalistice. Barbara Blasin ze Záhřebské univerzity představila ženská antifašistická periodika v příspěvku nazvaném *For Women from All Social Strata! Progressive Women's Antifascist Magazines 1934–1946*. Domácí zástupkyně Tina Bahovec v příspěvku *Postwar Representations of (Carinthian) Slovene Women partisans. The Examples of Naša žena and Slovenski vestnik* problematizovala proměny prezentace ženského odboje v poválečném Rakousku, který byl ze strany oficiálních míst, přes důležitou úlohu antifašistů v Korutanech, poměrně záhy deklasován či marginalizován. Zsófia Lóránd z Vídeňské univerzity si v příspěvku *New Yugoslav Feminism* kladla otázky o tom, čím se lišilo jugoslávské pojetí feminismu od tradičních feministických narativů. Ana Rajković Pejić z Centra pro ženská studia v Záhřebu v příspěvku *Be Like Anka* na příkladu známých partyzánek ukázala, jak mohly ženy sloužit jako vzory bojovnosti a oddanosti pro nastupující generace dívek. Na závěr bloku představila Elena Messner z Vídeňské univerzity weby poskytující přístup k archivním materiálům feministika.ba a www.afzarhiv.org s možnostmi, jak lze tyto zdroje využít při výzkumu ženských otázek v kontextu antifašistického odboje.

Další sekci zastřešovala témata divadlo, tanec, zpěv a performance. Iva Jelušić z Institutu Christiana Michelsena v norském Bergenu během svého výkladu na téma *Women, Fun, and Women's Way of Having Fun During the People's Liberation Struggle* poukázala na skutečnosti, že i během těžkých bojů a stavu naprosté materiální

nouze nacházeli partyzáni, respektive partyzánky, způsoby, jak povznášet svého ducha. Konkrétní příklady dvou osobností, které do partyzánského vojska vnesly svůj umělecký talent, představily následující příspěvky. Ljubinka Škodrić z Institutu pro současné dějiny v Bělehradě v příspěvku *Between Combat, Party Judgement and Art. The Case of Female Partisan Vera Crvenčanin* poodhalila život manželky Skendera Kulenoviće, která byla pro své umělecké a politické aktivity s údajně „amorálním“ obsahem dokonce vyloučena z řad své původní partyzánské jednotky, neboť se nebála kritizovat nerovné zacházení se ženami, navzdory proklamované rovnosti, a po válce byla komunistickým režimem přehlížena. Osudem tanečnice a choreografky Marty Paulin, přezdívané Brina, se v příspěvku *Dancing Resistance: Brina—The Partisan Contemporary Dancer* zabývala lublaňská badatelka Leja Jurišić, jejíž příspěvek doprovodila tanečnice Bara Kolenc, která při citaci vzpomínek Marty Paulin svým tanečním vystoupením odkazovala na fyzické utrpení partyzánské tanečnice, jež přišla kvůli omrzlinám o část chodidel a nikdy se již tanci, který pro ni znamenal vše, nemohla aktivně věnovat. U tohoto příspěvku měli účastníci konference poprvé možnost zhlédnout neobvyklé, ale o to zajímavější propojení odborné a umělecké prezentace.

Poslední blok prvního dne konference patřil muzeologickým a archivnickým tématům. Gal Kirn z Univerzity v Lublani hovořil v příspěvku *Memory of Resistance* o tom, jak důležité je uchovávat v historické paměti momenty odporu, zatímco Davor Konjikušić z Univerzity v Záhřebu v příspěvku *Unwanted Images* ukazoval, jak se na příkladě archivních fotografií z válečných konfliktů tato historická paměť nejen buduje, ale též pokřivuje. Američan Douglas McKnight představil svůj projekt výzkumu památníků rozesetých po Korutanech v příspěvku nazvaném *Reading Landscape: The Southern Carinthian Landscape of Remembrance and the Construction of Counter-Memory*. Zajímavým bodem v jeho výkladu bylo například upozornění na fakt, že v Korutanech na sebe narážejí antifašistická a současná fašizující vzpomínání na období druhé světové války do té míry, že dochází k ideologickému střetu prostřednictvím studeného kamene. Sekci uzavřel další umělecký projekt Petz Haselmayer, jež se věnovala kolektivnímu uměleckému zachycení poutí po místech v Korutanech, v nichž hrály ženy důležitou roli v období vlády národního socialismu.

Večerní umělecký program v místním muzeu obsahoval performativní vyprávění Markuse Gönitzera, loutkové představení Klubu slovinských studentů a studentek z Vídně, v němž si jeho autoři kladli otázku, jaký má v dnešní době smysl být antifašistou, a krátký film *Prisutni* fotografky Carly Marusche Fellenz, který se věnoval zpustlým partyzánským památníkům napříč celou bývalou Jugoslávií.

Druhý den konference otevřela sekce věnovaná komiksu a filmu. V rámci ní jsem přednesl příspěvek *Teachers, Girls, Sex-Bombs: On the Typology of Woman Characters in Yugoslav Partisan Comics*, v němž jsem představil průřez žánrovými typy ženských

postav v partyzánských komiksech 60.–80. let. Klaudija Sabo z místní univerzity si v příspěvku *Kriegerin trifft Mutter – das Motiv der weiblichen Figuren in den 1990ern in Kroatien* vzala za úkol prozkoumat proměnu ideologického pojetí vztahu mezi ženou bojující a ženou-matkou, přičemž došla k závěru, že ani mytologizovaná partyzánská bojovnice neušla osudu patriarchátu podřízené rodičky. Olja Alvir z Vídeňské univerzity s příspěvkem *Bila sam jača. Die Frau im frühen jugoslawischen Partisan*innenfilm* pokračovala v nastaveném tématu odhalování ženské partyzánské mytologie. Sekci uzavřela Ana Adamović z Akademie múzických umění v Bělehradě příspěvkem *On Singing, Salt and Tears*, která na archivních snímcích z muzeí dokládala, že ženy hrály v partyzánské armádě důležitou kulturní roli, jelikož se často staraly o zábavu bojem vyčerpaných mužů (a nejen jich).

Následovaly dvě literární sekce. První otevřela Marija Tepavac z Ústavu filozofie a společenské teorie v Bělehradě s příspěvkem *Ratno putovanje Mitre Mitrović: kako smestiti našu borbu u literaturu?*, v němž představila zapomenuté válečné cestopisné autobiografie jedné partyzánské hrdinky. Tatjana Rosić Ilić a Goran Lazičić pak hovořili o problémech, které přináší nekriticky nostalgické traktování dějin odboje, a to v příspěvku *Partisan Memory and Yugonostalgia*. Peter Svetina z místního slavistického pracoviště pohovořil o motivu ptáků jako symbolu svobody v příspěvku *Ptice in Grm: Text und Bilder lesen und 70 Jahre dazwischen*. Katja Kobolt ze Slovinské akademie věd pak první část literární sekce uzavřela příspěvkem *Gendering (Yugoslav Socialist) Artistic Production for Children*, v němž se věnovala zobrazení rolí dívek v literatuře pro děti, jež pojednává o partyzánských bojích.

V podobném duchu navázala Dubravka Zima z Univerzity v Záhřebu, která představila imagologii partyzánského dívčího dětství v příspěvku *The Legend of the Girl-Freedom: The Imagology of Partisan Girlhood*. Literárním obrazům účasti žen v partyzánském odboji se pak z hlediska různých děl věnovali i další řečníci: Zlatan Delić z Univerzity Martina Luthera v Halle a Stephan Teichgräber z univerzity ve Vídni v příspěvcích *Literatur & Revolution von Vera Obrenović Delibašić*, respektive *Die weiblichen Charaktere in der Partisan:innenliteratur*. Sekci pak završila Stanislava Barać s příspěvkem o partyzánských prózách Milky Žiciny a Nadeždy Ilić Tutunović *Postajanje omladinkom – postajanje partizankom*.

Poslední sekce se věnovala tématu vzpomínání na partyzáanky a antifašistky z hlediska toho, jak jsou jejich činy a přínos partyzánskému boji ztělesněny formou komemorativních prvků. Anna Seidel z Humboldtovy univerzity ukázala tři polohy vzpomínání na partyzáanky v příspěvku s výmluvným názvem *Warrior, Guardian Angel, or Sex-Symbol: Staging Female Yugoslav Partisans and Warsaw Łączniczki*, kdy srovnala zobrazení žen v odboji v jugoslávském a polském prostředí. Jelena Petrović z Akademie múzických umění ve Vídni se věnovala proměnám zobrazení partyzánek v post-jugoslávském prostředí (*Yugoslav Hauntology of Women Resistance*

in post-Yugoslav Art). K památníkům partyzánek v Korutanech se vyjádřil v příspěvku *Kämpferin und Pietà* Jakob Holtzer z Muzea v Peršmanu. Celou konferenci uzavřela Lea Furbach příspěvkem *Spomenik – Erinnern an die Zukunft*, v němž přemýšlela o budoucnosti, která odkaz partyzánského, a především ženského boje, nejspíš čeká.

Kulturní tečkou za druhým dnem konference byla výstava *Žensko ime odpora / The Female Name of Resistance* instalovaná v prostorách univerzity formou panelů, na nichž byly představeny důležité, a přesto pozapomenuté představitelky antifašistického odporu Korutan a jejich osudy. Program konference byl definitivně završen v neděli 29. října exkurzí do Muzea Peršman, jenž se nachází v domě, v němž se po jistou část války antifašistický odpor Korutan organizoval.

Lze shrnout, že se jednalo o unikátní konferenci, která ukázala, že téma partyzánského boje není zdaleka vyčerpáno a lze jej nahlížet spoustou nových perspektiv. Ačkoliv byla ústředním tématem akce žena a ženská účast v antifašistickém boji Korutan a Jugoslávie, příspěvky se neomezovaly pouze na „tradiční“ historiografická či genderová témata. Konference poskytla prostor vyjádřit se k dané problematice i literárním vědcům, sociologům, filmologům, teatrologům, muzeologům, ale též fotografům, malířům, loutkohercům a tanečníkům či performerům. Poněkud hořkou skutečností, již je potřeba také zmínit, bylo, že konferenci celou dobu hlídala policie. Téma antifašismu, zejména za účasti Slovinců, totiž vzbuzuje v řadách korutanských nacionalistů nelibost, trnem v oku je jim i otevřená dvojjazyčná univerzita a podle pořadatelů již v minulosti došlo při jiných konferencích k incidentům násilné povahy. I to je však dokladem, že konference měla smysl a že zejména v dnešní době je potřeba mít se před fašizujícími tendencemi ve společnosti stále na pozoru a upozorňovat na ně všemi způsoby.

About the author

Pavel Pilch

Masaryk University, Faculty of Arts, Department of Slavonic Studies, Brno, Czechia

pilch@phil.muni.cz

<https://orcid.org/0000-0002-3432-5298>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.